

Матер

ГАЗЕТА ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ДАНИЛА ГАЛИЦЬКОГО

№ 2 (407)

Лютий 2023 року

15 лютого 2023 року

- 24 лютого – річниця початку повномасштабного військового вторгнення росії в Україну

Минає рік жорстокої, кривавої і підступної війни. Дванадцять місяців щоденної дивовижної мужності, витримки та незламності духу українців, які здивували увесь світ. Віримо у нашу перемогу, наближаємо її!

У НОМЕРІ ЧИТАЙТЕ:

2 – Висока ціна нашої майбутньої перемоги

4 – Нова редакція “Українського правопису” (2019): огляд основних змін

6 – Психологія воєнного часу: що робити з війною всередині нас

КУРС “КОМУНІКАТИВНІ НАВИЧКИ ДЛЯ ЛІКАРІВ”

У весняному семестрі студенти старших курсів медичних факультетів Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького розпочали вивчення дисципліни “Комунікативні навички для лікарів”. Курс проводиться в режимі дистанційного навчання на базі медичного факультету Вюрцбурзького університету імені Юліуса Максиміліана.

- Міжнародна співпраця

Метою курсу “Комунікативні навички для лікарів” є розвиток у майбутніх лікарів комунікативно-психологічних компетентностей, засвоєння студентами теоретичних і практичних засад лікувально-діагностичної взаємодії, спрямованих на формування адаптивної моделі поведінки у ситуаціях професійного спілкування з пацієнтами, членами їхніх сімей та у медичному колективі. На курс, який розрахований на один кредит (30 академічних годин), зареєструвалося 230 студентів медичних факультетів п'ятого і шостого курсів, з яких сформовано 13 груп.

Згаданий курс організували наші партнери з медичного факультету Вюрцбурзького університету імені Юліуса Максиміліана – одного із найстаріших університетів Німеччини. До слова, угода про співпрацю між ЛНМУ імені Данила Галицького та німецькими колегами діє ще з 2017 року.

Проведення курсу стало можливим завдяки гранту DAAD “UA-MEDSAT: Ukraine MEDical SATellite Teaching”. Навчання проводиться українською мовою за навчальними програмами та матеріалами Вюрцбурзького університету. До проєкту залучили українських викладачів, які тимчасово перебувають у Німеччині та працюють у Вюрцбурзькому університеті.

Значну роботу з організації навчального курсу провели декан медичного факультету Вюрцбурзького університету імені Юліуса Максиміліана професор Сара Кьоніг (Univ.-Prof. Dr. med. Sarah Konig, MME) та декан медичного факультету № 2 ЛНМУ імені Данила Галицького професор Олександр Надрага (див. фото).

У найближчих планах – упровадження курсу “Розбір клінічних кейсів” для магістрантів-медиків і педіатрів п'ятого і шостого курсів, вивчення якого заплановано розпочати з середини березня цього року.

DAAD (Німецька служба академічних обмінів) є найбільшою у світі організацією-спонсором міжнародної наукової співпраці та обміну студентами і науковцями. Її членами є німецькі вищі та студентські спілки.

За інформацією деканату медичного факультету № 2

Важко було уявити ще рік тому, до початку повномасштабного російського військового вторгнення в Україну, що у цивілізованому світі, у XXI столітті, в самому центрі Європи розгориться така кривава і жорстока війна. Кожен день цього страшного протистояння, що триває вже майже дванадцять місяців, несе Україні та її народу чисельні руйнування, страждання, вбивства, знущання, мародерства... Але найвищу ціну в цій великій війні платять українські захисники, які на полі бою дають рішучу відсіч "другій

● На шляху до Перемоги

армії світу", чинять героїчний опір російським агресорам, звільняють окуповані росією території та боронять українську землю.

З проханням розповісти про лікування українських військових, які отримали бойові поранення, ми звернулися до завідувача кафедри травматології, ортопедії та воєнно-польової хірургії Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького, доктора медичних наук, професора Ігоря Романовича Трутняка.

ВИСОКА ЦІНА ПЕРЕМОГИ Лікування бойової хірургічної травми кінцівок в умовах сучасної війни

Сьогодні Сили оборони України воюють з армією, в якій є практично необмежений людський ресурс і всі види озброєння – артилерія, міномети, РСЗВ, ракети, танки, авіація, якими ворог, не шкодуючи, атакує наших героїчних захисників. Ураження людини сучасною бойовою зброєю спричиняє тяжкі поранення, що супроводжуються масивною кровотечею, травматичним шоком і потребують невідкладної допомоги вже на місці поранення, швидкого транспортування в медичні заклади другого і третього рівнів, етапного реанімаційно-хірургічного лікування та евакуації в спеціалізовані військово-медичні центри.

Найпоширенішим ушкодженням у поранених в умовах сучасної війни є бойова травма кінцівок. Вона часто супроводжується дефектом м'яких тканин із високим ризиком інфекційних ускладнень та загрозою втрати кінцівки. За даними різних авторів, у структурі бойових санітарних втрат бойова травма кінцівок становить від 52,3% до 60,1% випадків. У 64,9 - 68,2% поранених у кінцівки дефекти м'яких тканин потребують пластичного закриття.

Серед загальної кількості поранених, які поступили на лікування у Військово-медичний клінічний центр Західного регіону з лютого по вересень 2022 року, бойова травма кінцівок була у 63,3% пацієнтів. Із них вогнепальні переломи діагностовано у 17,8% осіб (у 2,5% – з дефектами кісткової тканини), поранення лише м'яких тканин – у 34,5%, поранення кінцівок з ушкодженням магістральних судин – у 1,9%, множинні переломи – у 59,4%, а у 10,9% бійців бойова травма кінцівок поєднувалася з порожнинними ушкодженнями. З ампутаційними куками проліковано 5,8% захисників, із них у 4,3% ампутації були виконані за первинними показаннями, а у 1,5% – за вторинними, з приводу ускладнень. Нижні кінцівки були ампутовані у 74% поранених, верхні – у 26%, а у 3,5% – дві й більше.

У тактичній медицині існує поняття "золотої години" – час після поранення, протягом якого повинно розпочатися надання кваліфікованої медичної допомоги. Ранній початок надання цієї допомоги – чинник, що значно підвищує шанси на виживання та відновлення функцій у пораненого. Основні причини смерті 80-90 % поранених – велика втрата крові та шок. Ушкодження, яких зазнають воїни у сучасних збройних протистояннях, значно обмежують час для надання домедичної допомоги на полі бою.

Першочерговим завданням військових медиків у випадку бойового поранення з ушкодженням кінцівок є збереження життя бійця. На дошпитальному етапі медична допомога

У військовій медицині є ключове поняття "золота година" для надання допомоги пораненим на полі бою, яка має вирішальне значення для порятунку життя

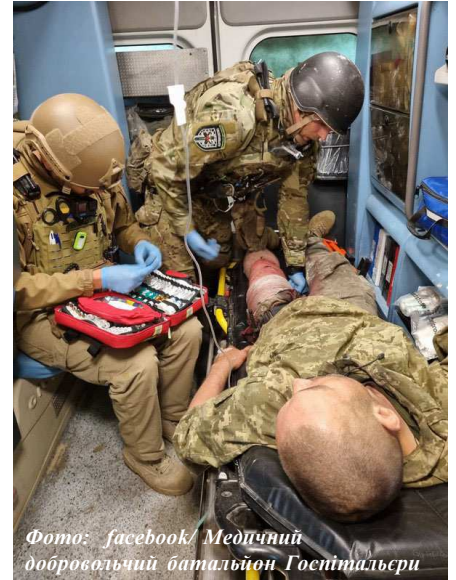

Фото: facebook/ Медичний добровільний батальйон Госпітальєри

таким пораненим включала знеболення, зупинку кровотечі, фіксацію пораненої кінцівки і транспортування на другий рівень медичної допомоги. У медичних закладах другого рівня виконували невідкладні хірургічні втручання, іммобілізацію переломів апаратом зовнішньої фіксації, повноцінну протишокову терапію і готували пораненого до евакуації на третій і четвертий рівні медичної допомоги – у військовий медичний клінічний центр.

У Військово-медичному клінічному центрі Західного регіону (ВМКЦ ЗР) до лікування пацієнтів з високоенергетичними пораненнями кінцівок із поліструктурними ушкодженнями кісток, судин і дефектами м'яких тканин застосовували мультидисциплінарний підхід. Він полягав у залученні лікарів різних спеціальностей, насамперед загальних хірургів, травматологів, анестезіологів, судинних і пластичних хірургів.

Комплексне лікування ран розпочинали із повторних хірургічних обробок (дебрідменту), терапії негативним тиском, застосування антибактерійних препаратів згідно з чутливістю мікрофлори. Після підготовки рани відновлювали втрачені покриви за допомогою пластичних операцій для створення умов до застосування сучасних методик остеосинтезу переломів кісток.

Найтяжчий стан був у поранених із поєднаними ушкодженнями грудей, живота і кінцівок. На другому рівні медичної допомоги таких поранених лікували згідно з технологією контролю пошкоджень, що дозволило зберегти їм життя. У ВМКЦ ЗР лікування продовжили із застосуванням технології контролю пошкоджень, яке полягало насамперед в усуненні життєво небезпечних ускладнень перенесеного поранення з боку грудей і живота, а внутрішній остеосинтез переломів кісток кінцівок виконували після стабілізації стану пораненого і загоєння ран м'яких тканин.

Основними причинами бойової травми кінцівок у наших військових були мінно-осколкові, мінно-вибухові та вогнепальні кульові поранення. Поранення осколками мін, гранат і реактивних боеприпасів були множинними з різною глибиною і площею ранової поверхні. Ушкодження кісток при таких пораненнях характеризувались множинними уламковими переломами, часто з дефектом кісткової тканини. При прямому влучанні чи потраплянні у безпосередній близькості вибухові пристрої спричиняють відчленування сегменту кінцівки з ушкодженням м'язів і масивом нежиттєздатних тканин та множинним ураженням інших ділянок тіла. При вибуху міни під транспортом ударний імпульс та осьовий тиск розтрощував кістки стопи, як правило, п'яткові, з переломом кісток гомілки. Такі механізми бойової травми створюють умови для ускладненого перебігу ранового процесу із загрозою втрати кінцівки.

У всіх евакуйованих поранених переломи кісток були фіксовані апаратом зовнішньої фіксації (АЗФ) на попередніх рівнях, проте у 1,8% наших пацієнтів виникла необхідність його корекції. Корекцію накладених АЗФ виконували з метою стабілізації перелому і фіксуєчих стрижнів для попередження стрижньового остеомієліту, а його перемонтаж – для мобілізації суглобів. Переважна більшість поранених (93%) потребували повторного і вторинного дебрідменту вже в першу добу після надходження. Повторний дебрідмент – хірургічне втручання до розвитку ранової інфекції – виконували з метою оцінки життєздатності м'яких тканин і кісткових уламків, видалення мертвих тканин із ретельним гемостазом, визначення контамінації рани цитологічно і мікробіологічно з чуливістю до антибактерійних препаратів. Оцінку життєздатності травмованих тканин проводили за клінічними ознаками (колір, консистенція, капілярна кровотеча, здатність м'язів до скорочення) і за допомогою фототермоскопії апаратом FLIR C2.

Підвищували якість дебрідменту і ефективно знижували бактерійне забруднення рани пульс-лаваж і ультразвукова кавітація. Основними збудниками ранової інфекції у наших пацієнтів були *Acinetobacter baumannii*, *Pseudomonas aeruginosa*, *Enterobacter aerogenes*, *Proteus vulgaris*, *Enterococcus faecalis* з високим рівнем мікробного забруднення – 104-108 КУО/г тканини при надходженні. Ці показники є відмінними від показників у поранених, госпіталізованих у ВМКЦ ЗР на початку війни у 2014-2015 роках, у ранах яких домінували стафілококи і стрептококи.

Після дебрідменту, ретельного промивання антисептиками з пульс-лаважем число мікробів на грам тканини знижувалось на 2-3 порядки. Тільки в 1,5% поранених, які були госпіталізовані у ВМКЦ ЗР, довелося виконати фасціотомію за показаннями ускладнену ранового процесу.

Добре себе зарекомендував метод лікування ран негативним тиском. Вакуумна терапія сприяла зменшенню обсягу ран і виділенню ранового секрету, покращувала мікроцир-

куляцію, стимулювала ріст грануляційної тканини і пришвидшувала підготовку рани до пластичного закриття.

Вибір способу і термінів пластичного закриття ран при відкритих уламкових переломах кінцівок залежав від локалізації і анатомічних особливостей рани, виду перелому, характеру зміщення уламків, фази ранового процесу та загального стану пацієнта.

Технічно простим методом, який дозволяє закрити великі ранові поверхні, є пластика вільними розщепленими аутодермотрансплантатами, проте створені покриви не є функціонально придатними і ускладнюють виконання внутрішнього остеосинтезу. Тому з метою створення умов для подальшого хірургічного втручання на кістках намагалися максимально використати непошкоджені покриви навколо ран. Найчастіше мобілізували краї рани і переміщували їх для закриття глибокого ранового дефекту. Добре себе зарекомендувала V-Y пластика і пластика кейстон клаптями.

Складним залишається вирішення питання про терміни заміни методу зовнішньої фіксації перелому на інтрамедулярний або накисний остеосинтез. Незважаючи на переваги методу фіксації перелому АЗФ, останній має ряд недоліків: це зменшення стабільної фіксації з часом, ризик стрижньової (шприхової) інфекції, суттєва частота незрощень переломів. З огляду на це, внутрішній остеосинтез має значні переваги. Для визначення термінів заміни методу фіксації на внутрішній остеосинтез ми керувались рекомендаціями Національного військово-медичного клінічного центру і враховували розміри вогнепальної рани, тривалість її загоєння, стан покривів ділянки операційного втручання і кінцівки, наявність сторонніх тіл, супутньої патології, структурні кісткові зміни, стан ран у місці видалених стрижнів АЗФ, оцінювали кровопостачання тканин після хірургічного відновлення кровоплину, характер мікрофлори, динаміку температурної реакції пацієнта, лабораторні показники лейкоцитів крові, С-реактивного білка і швидкості осідання еритроцитів.

Основними причинами ампутацій кінцівок були поширені дефекти м'яких тканин і кісткових структур, які не підлягали реконструкції з відсутнім прогнозом щодо зрощення кісток та прогресування інфекційно-некротичного процесу, незважаючи на інтенсивне хірургічне й терапевтичне лікування.

Усі поранені військові після стаціонарного лікування у соматичному відділенні проходили реабілітацію у спеціалізованому відділенні центру та медичних установах області для відновлення функцій уражених органів, опорно-рухового апарату та соціальної адаптації.

Такими є сумна статистика й тяжкі наслідки кровопролитної бійні, яку влаштувала на мирній українській землі країна-терорист – російська федерація. Воїни Сил оборони України щодня демонструють неймовірні приклади мужності та героїзму, якими захоплюється весь світ. Ціна нашої перемоги буде дуже високою, адже вимірюється тисячами людських життів і каліцтв. У цій ситуації потрібно усвідомити, що найголовніший актив і найважливіша зброя сьогодні – це життя, здоров'я і мотивація українських воїнів. Саме тому так важливо допомагати нашій військовій медицині, яка у цей надважкий час знаходиться на першій лінії фронту поряд з українськими захисниками, допомагаючи виборювати незалежність і суверенітет країни, право на вільний і демократичний вибір майбутнього для наших громадян.

Ігор ТРУТЯК,
професор, завідувач кафедри травматології,
ортопедії та воєнно-польової хірургії

Фото до статті – з відкритих інтернет ресурсів

НОВА РЕДАКЦІЯ "УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОПИСУ" (2019): ОГЛЯД ОСНОВНИХ ЗМІН

● **Мовний фронт**

(Закінчення. Початок чит. у "АМ" № 1 за 2023 р.)

СЛОВА, В ЯКИХ ДОПУСКАЄТЬСЯ ПРАВОПИСНА ВАРІАНТНІСТЬ

1. Унормовано вживання **И** на початку слова, що раніше офіційно "заборонялося" і вимагалось писати лише **І**. Варто зауважити, що у "Словнику Бориса Грінченка" (1907-1909 рр.) подано майже 100 українськомовних слів з початковим **И**: **идол, икавка, икати, инакший, иншість, инжир, иноземний** тощо. Це надзвичайна риса фонетичного звучання української мови, яка виявляє самобутність національної картини світу. Тому не дивно, що цю норму було силоміць викорінено із лексикографічних праць за тоталітарної доби і реабілітовано у новій редакції "Українського правопису" (2019 р.) лише як варіантну: ірій / ирій, ірод / ирод. Тепер пишемо **И** на початку окремих вигуків (**ич!**), часток (**ич** який хитрий), дієслова **икати** (вимовляти **и** замість **і**) та похідного від нього іменника **икання**. Крім того, **И** на початку слова вживаємо в деяких загальних і власних назвах іншомовного походження, на кшталт: **ир, Ич-оба, Кім Чен Ин**.

2. У префіксах **архі-** з'явився варіант **архи-** в назвах церковних звань, титулів і чинів: **архимандрит / архимандрит, архиерей / архіерей, архистратиг / архістратиг** тощо.

3. Групи іменників **третьої відміни в родовому відмінку однини** повернуто як варіант також **закінчення на -и**, крім закінчення **-і**, що дотепер від 1930-х років було єдиною дозволеною формою: **іменники на -ть після приголосного**, а також слова **кров, любов, осінь, сіль, Русь, Білорусь** у родовому відмінку однини можуть набувати як варіант закінчення **-И**: **гідности, незалежности, радости, смерти, чести, хоробрости; крови, любви, осени, соли, Руси, Білоруси**. Ця надважлива риса української мови рясно оприявлена у фольклорі, в художній літературі й репрезентує одну із виняткових особливостей нашої мови. Тому щоразу, коли ми між **чести і честі** обираємо іменник з **И**, ми повертаємося до своїх первнів.

4. **Прізвища**, що є іменниками чоловічого роду другої відміни на **-ин, -ін, -іні**, у давальному відмінку однини можуть мати й закінчення **-ові**, а не тільки **-у**, як досі: **Василишину – Василишинові, Волошину – Волошинові, Михайлишину – Михайлишинові, Семенишину – Семенишинові, Степанишину – Степанишинові, Яковишину – Яковишинові**. Варто зауважити, що закінчення на **-ові** іменників у давальному відмінку однини – надзвичайна риса української мови, якої немає в російській мові, і яку вилучали за радянської доби.

5. В імені **Ігор** змінено форму **кличного відмінка**: тепер уживаємо **Ігорю** (раніше було **Ігоре**). Також форма по батькові подається як **Ігорьович** (раніше була **Ігорович**). Для імені **Олег** встановлено форму **кличного відмінка Олеже**, що раніше вважалася неправильною, але як варіант залишено і стару форму **Олегу**.

Слово **хабар** переведено у м'яку групу, і тепер воно відмінюється за зразком: **хабаря, хабареві, хабарем** (раніше було "хабара" і под. (але: у складних словах із хабар сполучним голосним є лише **о**: **хабародавець, хабаромісткість, хабаро-одержувач**).

Із невідмінюваних іменників іншомовного походження перевели до **відмінюваних** слово **ситро**, додавши його до відмінюваного й раніше пальта; метро, кіно та ін. лишилися невідмінюваними.

Також уточнено принципи відмінювання деяких **жіночих імен іншомовного походження**, які раніше офіційно вважалися невідмінюваними: жіночі імена, що **закінчуються на губний або м'який приголосний**, відмінюємо: **Ізабель – Ізабелі, Етель – Етелі, Жізель – Жізелі, Мішель – Мішелі, Ніколь – Ніколі, Сесіль – Сесілі, Зейнаб – Зейнабі, Руф – Руфі**; інші жіночі особові імена, що **закінчуються на -й і на твердий приголосний** (крім губних), далі не відмінюються: **Беатріс, Долорес, Гюльчатай, Елмас, Енн, Жаннет, Ірен, Кармен, Кім, Клодін, Ленор, Маргарет, Мерседес, Монік, Тріш, Фарах**.

Розширено застосування **кличного відмінка** у групах слів – тепер у звертаннях, що складаються з двох особових імен – імені та по батькові; із загальної назви та прізвища; з двох загальних назв; із загальної назви та імені; із загальної назви та прізвища. **Форму кличного відмінка мають обидва слова**: **Оксано Іванівно, Маріє Василівно, Володимире Хомичу, Петре Кузьмичу, Ярославе Андрійовичу; добродійко Вариводо, пані Гаркуше, поетко Забашто; добродію бригадире, пане лікарю, брате Петре, друже Грицю, колего Степане, лікарю Ігорю, пане Віталію, побратиме Іване; друже Максименку; колего Євгенишуку, пане Ковалю**.

6. Значно детальніше розписано **використання закінчень -а, -я, -у, -ю в родовому відмінку однини** іменників другої відміни. Серед помітних змін – відновлення **написання назв деяких міст** через **-у, -ю**, чого в дотеперішньому правописі не було – у радянські часи майже всі міста перевели на закінчення **-а, -я**, за ліченими винятками на кшталт **Красного Лиману, Кривого Рогу, Часового Яру** тощо, другою частиною яких є іменник, що має звичайно в родовому відмінку закінчення **-у**.

Відтепер старі закінчення **-а** (у твердій та мішаній групах), **-я** (у м'якій групі) зберігають назви населених пунктів чоловічого роду із суфіксами **-ськ-, -цьк-, -ець-**, елементами **-бург-, -град- (-город-), -піль- (-поль-), -мир-, -слав-**, а також назви з наголосом у родовому відмінку на кінцевому складі та із суфіксами присвійності **-ів- (-їв-), -ев- (-єв-), -ов-, -ин- (-ін-), -ач-, -ич-**: **Бердянська, Луцька, Бобринця, Кременця, Трускавця, П'їтсбурга, Вишгорода, Миргорода, Борисполя, Тернополя, Ямполь, Житомира, Ярослава; Львова, Харкова, Києва, Олеськова, Колгуєва, Харкова, Ходорова, Батурина, Пирятин, Святошина, Снятина; Бахмача, Гадяча, Галича**.

Усі інші назви населених пунктів чоловічого роду, крім наведених вище, відтепер мають у родовому відмінку однини закінчення **-у** (у твердій і мішаній групах), **-ю** (у м'якій групі): **Амстердаму, Гомелю, Ліверпулю, Лондону, Мадриду, Парижу, Чорнобилю**. Проте ці іменники також можуть мати й варіантне закінчення **-а (-я)**: **Амстердама, Гомеля, Ліверпуля, Лондона, Мадрида, Парижа, Чорнобиля**.

Правопис звертає увагу, що закінчення **-а (-я)** та **-у (-ю)** має розрізнявальну функцію в деяких іменників: **Алжира, Рима, Туніса (місто) і Алжиру, Риму, Тунісу (країна), Нью-Йорка (місто) – Нью-Йорку (штат)**.

Уточнено фактично чинну норму щодо відмінювання деяких географічних назв: від **відприкметникових українських назв населених пунктів з кінцевим -е** на кшталт Сватове, Синельникове, Гаркушине, Рівне, що **відмінюються за зразком прикметників у формі середнього роду**, слід відрізнити подібні за оформленням **назви з кінцевим -о** (рідковживані в українській мові, але поширені в інших слов'янських мовах) на зразок Бородіно, Косово, Сарасво, Шереметьєво, Гнезно, що відмінюються як іменники середнього роду II відміни.

7. Правопис припускає передавання звука [g] і близьких до нього звуків в іменах і прізвищах також через г, а не тільки через г, як було досі – дотеперішній правопис, відновивши свого часу літеру г, майже не знаходив її застосування: Вергілій / Вергілій, Гарсія / Гарсія, Гегель / Гегель, Георг / Георг, Гете / Гете, Грегуар / Грегуар, Гуллівер / Гуллівер тощо.

Змінено головний принцип передачі сполучення **th** у **словах грецького походження** – тепер його передаємо зазвичай через **т**, але лишається і стара можливість через **ф**. Буквосполучення **th** у словах грецького походження передаємо звичайно буквою **т**: антологія, антропологія, аптека, астма, бібліотека, католицький, театр, теорія, ортодокс, ортопедія, Прометей, Текля, Таїсія, Теодор. У словах, узвичаєних в українській мові з **ф**, допускається орфографічна варіантність на зразок: ефір / етер, кафедра / катедра, анафема / анатема, дифірамб / дитирамб, логарифм / логаритм, міф, міфологія / міт, мітологія, Агатангел / Агафангел, Афіни / Атени, Борисфен / Бористен, Демосфен / Демостен, Марфа / Марта.

Змінено підхід до передавання сполучення **au**: тепер у словах із давньогрецької й латини, на відміну від запозичень із інших мов, воно передається зазвичай як **ав**, тоді як у словах із інших мов – як і раніше, через **ау**: автентичний, автобіографія, автомобіль, автор, авторитет, лавра, Аврора, Мавританія, Павло. Але в запозиченнях із давньогрецької мови, що "мають стійку традицію передавання буквосполучення **au** шляхом транслітерації як **"au"**", допускаються орфографічні варіанти: аудієнція / авдієнція, аудиторія / авдиторія, лауреат / лавреат (пор.: лаврове листя), пауза / павза, фауна / фавна.

Схожа зміна й у ставленні до німецьких сполучень **ei** та **eu**: зараз їх пропонують передавати як **ай** і **ой** та залишати як **ей** тільки в "давніших запозиченнях" із **ей**. Німецьке буквосполучення **ei** відповідно до вимови передаємо українською

мовою через **ай (яй)**: Айзенах, Вайнрайх, Віттгенштайн, Вайзенборн, Кайзер, Майнгоф, Нортгайм, Бляйбтрой, Кляйн, Кляйнерт, Фляйшер; буквосполучення **eu** – через **ой**: фройляйн, Нойбранденбург, Нойбауер. За традицією в давніших запозиченнях німецьке буквосполучення **ei** передаємо в транслітерованому вигляді через **ей**: крейда, крейцер, маркшейдер, капельмейстер, гросмейстер, штрейкбрехер, Гейне, Лейпциг, Рейн, Швейцарія (раніше було навпаки: нормою для обох сполучень було переважно **ей**, а **ай** і **ой** віддавалися тільки "назвам новішого походження").

Варто згадати і вперше визначений принцип передавання **звука [ae]** у **словах англійського походження** – його звичайно передаємо як **а**: спам, чат, хакер, макінтош, Алекс, Адамс, Адлер, Гаррісон, Ланкастер, Манчестер, Канаверал, Чаплін. При цьому "за традицією" у багатьох словах залишається радянсько-російське спотворене передавання через **е**: бізнесмен, менеджер, Блеквуд, Кемерон, Лемберт, Селінджер, Сем, Тетчер тощо. Із цього випливає, що англійське [ae] у нових словах, іменах і назвах, які ще не встигли усталитися в цьому спотворенні через **е**, маємо надалі передавати через **а**.

8. Змінено написання ще деяких **іноземних особових назв** – тепер із **дефісом**, раніше було разом. Це, як мовиться у правописі, "арабські, перські, тюркські імена з компонентами, що вказують на родинні стосунки, соціальне становище та ін.", а також "вірменські прізвища з початковим компонентом **Тер-**": Гасан-огли, Мамед-заде, Фікрет-кизи, Мехмед-бей, Кемаль-паша, Мірза-хан (але за традицією Чингісхан); Тер-Казарян, Тер-Ованесян, Тер-Петросян (раніше компоненти -бей, -заде, -мелік, -огли й подібні писалися разом). Але й за новим правописом прізвища (на відміну від інших елементів повного імені), до складу яких входять ці компоненти, звичайно пишемо **разом**: Багірзаде, Турсунзаде, Керогли. Як і раніше, окремо пишеться арабське "Ібн".

Ми ознайомили читачів "АМ" з основними змінами нової редакції "Українського правопису", який було ухвалено у 2019 році. Тож говорімо і пишемо українською грамотно, зберігаймо свою ідентичність.

Тетяна ЄЩЕНКО,
докторка філологічних наук,
завідувачка кафедри українознавства

З 1 СІЧНЯ СТРАХОВІ ВИПЛАТИ ЗДІЙСНЮЄ ПЕНСІЙНИЙ ФОНД УКРАЇНИ

Організаційна модель соціального страхування зазнала змін. Відтепер уповноваженим органом в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування є Пенсійний фонд України.

З 1 січня 2023 року набула чинності оновлена редакція Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування", відповідно до якої страхові виплати у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та від нещасного випадку на виробництві здійснюватиме не Фонд соціального страхування України, а Пенсійний фонд України. По суті, змінюється орган, що буде забезпечувати такі виплати.

Отже, відтепер Пенсійний фонд України виплачуватиме:

- ✓ допомогу у випадку тимчасової втрати працездатності ("лікарняні");
- ✓ допомогу по вагітності та пологах ("декретні");
- ✓ допомогу на поховання застрахованим особам, зокрема, потерпілим на виробництві;

✓ одноразові та щомісячні страхові виплати потерпілим на виробництві, членам їх сімей.

Попри зміну органу, який здійснює страхові виплати, розміри цих виплат для громадян зберігаються, а розмір деяких – навіть збільшується.

Якщо у застрахованих осіб виникатимуть питання щодо страхових виплат, відтепер вони можуть звертатися за консультацією до фахівців будь-якого сервісного центру або контакт-центру Пенсійного фонду України.

Орися БЕСАГА,
начальник Личаківського відділу обслуговування громадян в м. Львові (сервісний центр) Управління обслуговування громадян ГУ ПФ України у Львівській області

ПСИХОЛОГІЯ ВОЄННОГО ЧАСУ: ЩО РОБИТИ З ВІЙНОЮ ВСЕРЕДИНІ НАС

● На шляху до Перемоги

Війна проходить не лише по лінії фронту. Війна – всередині кожного з нас: на лінії фронту – вона фізична, а поза ним – психологічна. А настрої людей на війні є не менш важливим, ніж справні зброя і техніка. Що відбувається з нами і як змінюється наш настрій під час війни? Як зрозуміти задум та попередити інформаційно-психологічні операції ворога? Як зменшити негативні наслідки війни для нашої психіки? Відповіді на ці питання спробуємо знайти у відкритих інтернет-джерелах, зокрема – у публікації на мультимедійній платформі Укрінформ (<https://www.ukrinform.ua>).

ЗНАТИ, ЩО КОЛИВАННЯ НАСТРОЮ – ЦЕ НОРМАЛЬНО

Коли відбувається щось жахливе і неочікуване, люди спочатку відчувають шок, діють автоматично, за програмою виживання. Розум намагається перебирати варіанти майбутнього, щоб якось підготуватися до нього – і не може цього зробити. Планування обмежене до декількох годин.

Потім повертаються базові емоції, і після шоку можуть прийти, наприклад, відчай, жах, заперечення тощо. Українці масово відчули сильну ейфорію від того, що вистояли у перші години й дні війни, й кинулися до бою. Це дуже добре, це показує силу нашого психічного ресурсу.

Але ейфорія не може триматися постійно – це не економічно для ресурсу психіки. Тому треба пам'ятати, що коливання настрою в умовах війни – це нормально. Адже найстрашніше – не знати, що з тобою коїться, і думати, що почуття, скажімо, страху буде тепер з тобою назавжди. Повірте, дуже довго боятися чи тривожитися не вигідно нашому організму, і він знайде, як впоратися й з цими відчуттями.

ТРИМАТИ СВІЙ СЕКТОР ОБОРОНИ

Психологічна війна – це атака на ідентичність кожного, на базові питання: "хто я?", "яка моя функція?", "яке моє місце у всьому, що коїться?", "що я маю робити?". У військових із цим проблем переважно немає, а от у цивільних ідентичність – під сильним ударом.

Саме ця психологічна "провина", яку зараз відчувають багато людей, що знаходяться далеко від бойових дій, і є атакою на ідентичність. Провину відчувають усі, хто не відчуває безпосередній страх. На фронті – страшно, і там немає місця провині, а в тилу, якщо, звичайно, над вами не літають постійно снаряди – провиня деморалізує. І те, й інше почуття вважаються нормальними в якихось межах. Але якщо воно "затоплює" – психіка не дає собі ради. Якщо затоплює страх, боєць закладає на місці. Якщо в тилу затоплює відчуття провини, людина перестає нормально працювати.

Важливо не дозволяти провині заморожувати себе в бездіяльності. Так, не всі зараз у лавах героїчних ЗСУ, але ми й ЗСУ – це одне-єдине тіло. Не дозволяйте собі думати, що якісь ваші справи, навіть, на перший погляд, незначні, неважливі для нашої Перемоги. Інакше ворог досягне своєї мети, тобто виведе з ладу ще одну одиницю спротиву.

24 лютого ми відчули, що ми одне тіло. І психологічно – це правда. Кожен має вплив на кожного. Зараз немає неважливих роботи, немає неважливих людей. Кожен може докластися по крихті: посмішка в Рівному, гарний настрій у Львові та якісно виконана робота в Тернополі передається через сотні рук і врятує життя солдату в зоні бойових дій на Донбасі.

Допомагати одне одному онлайн, поширювати інформацію – важливо. Тримати зв'язок, м'яко переконувати, підба-

дьорювати, жартувати – теж дуже важливо. Берегти себе й турбуватися про своє виживання – неймовірно важливо. Допомогати волонтерам, збирати речі для переселенців або просто варити каву клієнтам кав'ярні – усе це сьогодні важливо. Тим, хто в підвалах у містах, що в облозі, ваша робота – вижити. Україні потрібні українці.

Найкращий засіб від атаки на ідентичність – чітко знати свої сильні сторони і визначити свій сектор оборони, як у стрільця в ЗСУ – це 40 градусів або 120 – у кулеметника. Не намагайтеся братися за все одночасно, визначте свої задачі, робіть хоч щось і робіть це добре.

Уявіть, що Збройні Сили – це білі кров'яні тільця, що вбивають хворобу, коли тіло хворіє. Без усіх інших клітин вони не зможуть добре справлятися зі своїми завданнями. Кожен зараз є важливою клітиною в тілі. Кожен має чітко знати і виконувати свої функції, навіть якщо почнуть вичерпуватися фізичні й психічні сили, прокинутися відчай і страх. Це нормально, просто продовжуйте тримати свій сектор оборони.

ЦІНУВАТИ КОЖНУ ХВИЛИНУ ЖИТТЯ

Коли виникають розчарування і відчай? Звісно – коли є очікування, що війна скоро закінчиться. Рецепт простий: нехай краще перемога стане для нас несподіванкою, ніж доведуть до відчаю пусті очікування.

Багато хто порівнює нашу ситуацію з Ізраїлем. Так от, краще звикнути, що це тепер триватиме тижні, місяці й навіть роки – як в Ізраїлі. Вони б програли, якби очікували швидкого закінчення. Чим ми гірші? Ми теж віримо в перемогу, але маємо не перетворити усе наше життя в її очікування, а пристосуватися до життя й праці в умовах війни. Наш супротивник тільки й чекає, що ми скотимося у відчай від очікування і капітулюємо. Він тягне, як може, закидуючи нас щодня тисячами своїх орків.

Краще підготуватись до втрат вже сьогодні, прийняти те, що може статися щось найгірше, ніж бути шокованим у майбутньому. Буддистські монахи щодня медитують на смерть, це допомагає примиритися з нею і жити повним життям щодня, щохвилини. Це те ж саме, що приймати отруту мікродозами і в результаті отримати від неї імунітет.

А подолавши надмірні очікування, можна починати жити. Заведіть собі якісь рутинні заняття й традиції. Виділіть тричотири перерви на перегляд новин замість цілого дня. ЗСУ справляться без нашого перегляду новин, а ось без нашої роботи їм буде важче.

І головне – знайти сенс життя. Без сенсу людина не може жити. Сенс цієї війни ми знаємо чітко, це вони його не мають, тому й програють.

Настане день – і це буде день нашої Перемоги. Назавжди закарбований у календарі.

● **Виховуємо фахівця і громадянина**

ПРИКЛАД ГЕРОЇЗМУ ТА САМОПОЖЕРТВИ

У Львівському національному медичному університеті імені Данила Галицького відбулися заходи із вшанування пам'яті героїв битви під Крутами.

29 січня виповнилося 105 років бою під Крутами – історичної події, яка для українського народу стала символом героїзму та самопожертви молодого покоління в боротьбі за незалежність. Цьогоріч погляд на цю подію відбувається під призвою масштабної російської агресії проти України та породжує чисельні паралелі.

У межах лекції з історії України та української культури 28 січня 2023 року доцентка кафедри українознавства **Наталія Гірня** провела для студентів 30-34 груп першого курсу медичного факультету № 2 навчально-виховний захід "Крути – символ звитяги і героїзму".

Про події понад сторічної давнини розповів учасникам відкритої лекції-дискусії "День пам'яті Героїв Крут" завідувач кафедри філософії та економіки, професор **Ігор Держко**. Захід відбувся за участі проректора з науково-педагогічної роботи, професора **Анатолія Магльованого**, заступника декана з виховної роботи медичного факультету №1, асистента кафедри нормальної анатомії **Максима Цитовського**, голови Студентського самоврядування університету **Світлани Налигач**, старости 2 потоку медичного факультету №1 **Вікторії Подолок**. Долучитися до обговорення порушених тем могли всі охочі.

(Детальніше – на сайті ЛНМУ: <https://new.meduniv.lviv.ua>)

УРОКИ ІСТОРІЇ, ЯКІ НЕ МОЖНА ЗАБУВАТИ

У той час, як сучасна історія України пишеться нашими мужніми захисниками на фронтах війни з російськими окупантами, студенти Медичного фахового коледжу ЛНМУ імені Данила Галицького активно вивчають минулі сторінки української історії.

Нещодавно першокурсники коледжу у супроводі викладача предмету "Захист України" **Ігоря Кривака** відвідали національний музей-меморіал жертв окупаційних режимів "Тюрма на Лонцького" (див. фото згорі). Саме таку екскурсію обрано не випадково – вже майже рік триває війна та окупація частини нашої країни російськими загарбниками, намагання повернути Україну в часи тоталітарного минулого.

Музей-меморіал розташований у Львові в приміщенні в'язниці, де розмішувалися каральні органи трьох окупаційних влад: польської, радянської та німецької. Студенти оглянули експозицію – тюремні камери, кабінет слідчого та унікальну фотолабораторію. Серед тюремних камер, в яких відтворено умови в'язничного побуту, на окрему увагу заслуговує т. зв. "камера смертників" – у ній в'язні очікували на виконання вироку, яким нерідко був розстріл.

Основний акцент в експозиції зроблено на найкривавішу сторінку в історії тюрми – масові розстріли кінця червня 1941 року. В одному із залів демонструються кадри із кінохроніки, де зафіксовано стан в'язниці після відходу радянських військ зі Львова. В іншому залі розміщено фотографії, зроблені на території тюрми в цей період, а також представлено тогочасні українські газети, які широко висвітлювали злочини комуністичного режиму. Правду про страшні події літа 1941-го можна побачити з рідкісних кіно- та фотокадрів та почути з вуст колишніх в'язнів, а також з нещодавно розсекречених "розстрільних списків". У кінці експозиції – стела пам'яті, на якій дослідники розмістили всі відомі на сьогодні прізвища закатованих у далекому 1941 році.

Майбутні медики переконалися, що трагічні сторінки нашої історії, які не були добре вивчені та засвоєні, можуть повторитися. Та цього разу українці мають шанс знищити зло, аби наступним поколінням не довелося створювати нові меморіали жертв окупаційних режимів.

За інформацією Медичного фахового коледжу

Ректорат, працівники деканату факультету іноземних студентів і колектив кафедри хірургії №1 висловлюють щире співчуття та підтримку у годину скорботи декану факультету, доценту **Євгену Степановичу Вариводі** з приводу важкої втрати – смерті **брата Станіслава Степановича**.
Вічна пам'ять!

Колектив кафедри хірургії, пластичної хірургії та ендоскопії ФПДО з глибоким сумом повідомляє про відхід у вічність асистента кафедри **Ігоря Олексійовича КОЛЯДИ** та висловлює щире співчуття його рідним і близьким.
Вічна пам'ять!

Колектив адміністративно-господарського відділу, працівники деканатів стоматологічного факультету та факультету іноземних студентів глибоко сумують з приводу відходу у вічність завідувача гуртожитку № 3, надзвичайно чуйної та доброзичливої людини **Євгена Олександровича ПАШКОВСЬКОГО** та висловлюють щире співчуття його рідним і близьким.
Вічна пам'ять!

Сьогодні вся наша країна переживає важкі часи. У кожний дім, у кожную сім'ю прийшла війна. Ніхто не залишився осторонь страшної події. Воїни ЗСУ б'ються з ворогом на передовій, захищаючи нашу землю. Волонтери доставляють допомогу на фронт, евакуюють людей із небезпечних районів. Люди в тилу забезпечують підтримку вимушеним переселенцям. Безумовно, важко всім! Ракетні обстріли, тривоги, життя в укриттях, аварійні та стабілізаційні відключення світла...

Розпочинати своє життя, пережити ті нелюдські страждання, яких завдають українцям російські окупанти у цей страшний час воєнного лихоліття, особливо важко нашим дітям – дітям війни! Усі воєнні травми залишаться з ними назавжди, і ми, дорослі, це добре усвідомлюємо.

Львів став притулком для сотень тисяч українців, яких війна примусила виїжджати зі своїх домівок. Серед них – дуже багато дітей. Їм важко звикати до нових умов, пережити стресові ситуації, адаптуватися до нового оточення. Діти хворіють як тілесно, так і душевно, тож львівські лікарі стали на варту їх здоров'я і надають допомогу.

Не залишаються байдужими і майбутні лікарі – студенти Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького. Бажаючи привнести в життя маленьких українців крихту радості та позитиву, студенти шостого курсу медичного факультету, які проходять цикл педіатрії на кафедрі педіатрії № 2 (завідувачка кафедри – професорка **Леся Беш**) на базі КНП "1 ТМО м. Львова", ВП "Лікарні святого Миколая", провели благодійний захід "Подаруй хвилинку радості".

Студенти вручали подарунки та іграшки дітям-сиротам, вимушеним переселенцям та пацієнтам, які знаходилися як на стаціонарному лікуванні, так і проходили консультування в поліклініці. У заході взяли участь українські та іноземні студенти, викладачі кафедр.

Цю добродійну акцію було організовано завдяки допомозі наших друзів із Франції (муніципалітет Васкеаль) **Ірини та Бернарда Зажак** (Iryna @ Bernard Zajac) у рамках благодійної асоціації "Association Solidarite Ukraine-Wasquehal Iryna & Bernard", створеної ними ще на початку повномасштабної російської військової агресії з метою різнопланової підтримки українців як на фронті, так і в тилу. Слід відзначити, що пані Ірина – випускниця нашої Alma Mater. З почесною місією доставити подарунки та підбадьорити діток під час війни вирушив на саме Різдво невтомний **Крістіан Ванденбрет** (Christian Vandembremt).

Цей ланцюжок добра став ще одним свідченням того, що наша сила – в єдності, і ми обов'язково переможемо! А посмішки дітей у такий нелегкий час – це промінчики надії на наше світле мирне майбутнє.

Ольга ДОБРИК,
Оксана МАЦЮРА,
доцентки кафедри педіатрії № 2

На фото: шестикурсники медичного факультету під час благодійного заходу "Подаруй хвилинку радості".

● Благодійність ЛАНЦЮЖОК ДОБРА

- Редакція залишає за собою право на скорочення і редагування тексту та відмову в публікації
- Відповідальність за достеменність інформації несе автор
- Публікації можуть містити думки, що не збігаються з позицією редакції
- При використанні надрукованих у газеті матеріалів посилання на джерело обов'язкове

Наклад 800

Замовлення № 0223

Підписано до друку 10.02 2023 р.

Газету віддруковано у друкарні ЛНМУ імені Данила Галицького

ALMA
Mater

Газета Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького

Ресстраційне свідоцтво КВ № 932

Передплатний індекс – 08900

Засновник і видавець:

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького (ректор – д.фарм.н., проф., акад. НАМН України **Б.С. Зіменковський**)

Головний редактор – професор **Анатолій МАГЛЬОВАНІЙ**

Літературний редактор – **Алла СІНИЦЯ**

Технічний редактор – **Михайло ЯРЕМЧИШИН**

Адреса редакції:

79010 м. Львів, вул. Шімзерів, 3а, теоретичний корпус

ЛНМУ ім. Данила Галицького

Тел./факс: (032) 275 58 75

E mail: almater@ukr.net